

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

TÜRKÇE A1 DERSİ
BİTİRME TEZİ

“DÜŞ VE GERÇEK ARASINDA BİR UÇURUM”

Rehber Öğretmen: Halil KOÇ

Öğrencinin Adı: Çağatay

Öğrencinin Soyadı: DOĞAN

Diploma Numarası: D1129-0004

Sözcük Sayısı: 3485

Araştırma Konusu: Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun “Kiralık Konak” adlı yapıtında yanlış Batılılaşmanın nesillerin yaşamlarında yarattığı düş ve gerçek karşıtlığının figürler aracılığıyla incelenmesi.

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Diploma programı A1 Türk dili ve edebiyatı dersi kapsamında hazırlanan bu bitirme tezinde, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Kıralık Konak" adlı yapıtında yanlış Batılılaşmanın kuşaklar üzerinde oluşturduğu düş ve gerçek karşıtlığı ele alınmıştır. Tanzimat Dönemi'nden Meşrutiyet'e uzanan süreçte yanlış Batılılaşmanın nesillerin ahlaki değerlerinin yozlaşmasında ve geleneklerinin hor görülmeye başlanmasındaki rolü incelenmiştir. Bu dönemde boy gösteren üç farklı neslin ahlaki ve kültürel değerlerindeki değişimin yarattığı düş ve gerçek karşıtlığı figürler aracılığıyla irdelenmiştir. Tezin ilk bölümünde gelenekçiliği ve muhafazakâr görüşleri ağır basan birinci neslin bu batılılaşma akımı ile birlikte eskiyen değerlerin savunucusu konumuna gelmeleri anlatılmıştır. İkinci kısımda ise ikinci neslin alafranga değerler çerçevesinde şekillenen yaşamlarının toplum gerçekliklerinden uzak oluşu değerlendirilmiştir. Son bölümde "züppelik" boyutuna ulaşan Batı taklitçiliğinin üçüncü nesil üzerinde yaygınlaşması ve bu nesle mensup figürlerin kendi sosyal çevrelerine yabancılaşarak, toplum ve memleket sorunlarından uzaklaşıp dünyevi zevklerin boyunduruğu altına girişleri gözler önüne serilmiştir. Sonuç olarak yanlış batılılaşmanın yol açtığı düş ve gerçek karşıtlığının; kuşakların çatışması ve bireylerin yabancılaşması üzerindeki rolü değerlendirilerek, genel bir kanıya varılmış ve tez çalışması sonlandırılmıştır.

(Sözcük sayısı: 165)

İÇİNDEKİLER

ÖZ	1
1. Giriş	3
2. Birinci Nesil	
2.1 Naim Efendi	5
2.2. Selma Hanım	7
3. İkinci Nesil	
3.1 Servet Bey	8
4. Üçüncü Nesil	
4.1 Seniha	9
4.2 Faik Bey ve Cemil	12
5. Sonuç	13
Kaynakça	14

Araştırma Konusu: Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Kiralık Konak" adlı yapıtında yanlış Batılılaşmanın nesillerin yaşamlarında yarattığı düş ve gerçek karşıtlığının figürler aracılığıyla incelenmesi.

"DÜŞ VE GERÇEK ARASINDA BİR UÇURUM"

1. GİRİŞ

Batılılaşma kavramı Batı'daki uygarlıkların yüzeysel zevklerini almakla değil onun teknoloji, bilim ve felsefe alanlarında kaydettiği ilerlemeleri takip etmekle açıklanabilir. Batının zevklerini ve yaşayışını benimsemekle muasır devlet seviyesine gelinebilir, bu ancak yüzeysel bir yaklaşım olur. Modern bir devlet statüsünü kazanabilmek için ilim ve fen alanlarında da gelişmeler kaydetmek gereklidir. Garpcılığın, Batı'nın yüzeysel zevklerinin benimsenmesi olarak algılanması, bir halkın kendi kültür ve değerlerinin asimile olması demektir. Tanzimat'tan Meşrutiyet'e uzanan süreçte Batılılaşma adına yapılanlar halkımızın gelenek, görenek ve yaşayış biçiminin yozlaşmasına ve yeni riyakâr nesillerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Batılılaşma uğruna kendi kültürünün gereklerini yerine getirmeyen, geleneklerini hor gören nesillerin, kendi düş dünyasında duyarsızca yaşayışı ve gerçek hayattan kopuk oluşları, milli ve kimliksel duyguların yitirilmesine yol açacaktır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Kiralık Konak" adlı yapıtında, yanlış Batılılaşma sorunsalı üç farklı kuşak aracılığıyla irdelenmekte ve bu Batılılaşma sorunsalının figürlerin yaşamlarında yarattığı değişimler ve çatışmalar ortaya konmaktadır. Bir konağın içinde beraberce yaşamını sürdüren ama bir yabancıymış gibi iletişimsizlik yaşayan konak sakinlerinin, düşünsel ve eylemsel anlamda yaşadıkları kültürel yozlaşma, ahlaki değerlerin ve geleneklerin hızlı bir değişime uğramasının sebebidir. Bu değişim, figürlerin Alafranga sevdasını tetiklemekte ve Avrupalı bir yaşam düşlemelerine yol açmaktadır. Böylece düş/gerçek ve eski/yeni karşıtlığının ana hatları, kitlesel bir Batılılaşma hareketi çerçevesinde olgunlaşmaktadır. Yapıttaki düş ve gerçek karşıtlığı üç nesil üzerinden incelenmektedir. Zenginlik ve bolluk içinde hep beraber bir konakta yaşayan ailenin zamanla maddi problemler yaşamasıyla şiddetli bir geçimsizlik ortamının oluşması, ailenin hızlıca dağılmasına ve maddi sebeplerden dolayı konağın satılığa çıkmasına neden olmuştur. Ailenin dağılmasına yol açan temel etken ise yanlış Batılılaşma ile birlikte yeni nesillerin, arzularına yenik düşerek Avrupa'da tasvir edilen alafranga hayatı yaşama isteklerinden kaynaklanmaktadır. Bu istek, dönem şartları çerçevesinde şekillenen yaşamları ile arzuladıkları hayat arasındaki çelişkiyi ön plana çıkararak düş ve gerçek karşıtlığı sorunsalını somutlaştırmaktadır.

En yaşlı, köklü ve gelenekçi nesil olan birinci nesli Naim Efendi ve Selma Hanım temsil etmektedir. Bu iki karakter Abdülmecit dönemindeki Osmanlı gelenekçiliği ile büyümüş ve yetişmiştir. Konağın sahibi olan Naim Bey ve kardeşi Selma Hanım Batıcılık akımının etkisi altına girmemiş geleneklerine en bağlı nesil olarak kültür ve ahlaki değerlerini muhafaza etmişlerdir. Bu neslin eskiye bağlılıkları, muhafazakâr kişilikleri ve aldıkları temiz aile terbiyesi Batılılaşma etkisiyle yitirilen özellikler haline gelecektir. Katı bir ahlaki görüşle ve geçmişe dayandırılan nesilden nesile aktarılmış bir terbiye anlayışı ile büyütülmeleri, yeniliklere ayak uydurmakta ve yeni yaşam tarzlarına alışmakta zorluk çekmelerine neden olmuştur.

Naim Efendi'nin damadı Servet Bey, alafrangalığın ön evrelerini yaşayan ve ikinci nesli temsil eden bir figürdür. Bu nesilde tam anlamıyla bir Batıya özenme gözlemlenmese de, bu nesle mensup karakterlerin hepsi çevresindeki ahlaki yargılar ve yaşayış biçimlerini eleştirmektedir. Bu neslin özelliklerini taşıyan figürler ise Tanzimat'tan Meşrutiyet'e uzanan süreçte “*yarı uşak, riyakâr ve adi*” bir kuşağın temsilcisi haline gelmişlerdir.

Üçüncü nesilde ise Naim Efendi'nin torunları Seniha, Cemil ve onların dostları Faik, Macit ve Nafiz gibi figürler bulunmaktadır. Bu gençler dönem koşulları itibariyle gelenekçi bir ortamda öğrenim görmemiş ve tamamen Batıcı düşüncelerin himayesi altında yetiştirilmişlerdir. Tam anlamıyla züppe ve özentili olarak adlandırabileceğimiz bu nesilde namus ve terbiye gibi kavramların içi boştur. Batı'dan gelen her fikir ve görüş doğrudur teziyle büyütülen bu neslin ahlaki değerleri yozlaşmıştır. Bu durum, halkın gerçeklerinden kopuk bir şekilde kendi hayatlarına devam ederek duyarsız bireyler haline gelmelerine yol açmıştır. Bu figürlerin kendi arzuladıkları ve hayal ettikleri yaşam ile dönemin koşulları ve gerekleri çerçevesinde şekillenen yaşamları arasındaki uçurum, yanlış Batılılaşmanın getirdiği hayal ve gerçek karşıtlığının ana temelini oluşturmaktadır.

2. Birinci Nesil

2.1. Naim Efendi

Birinci nesli temsil eden konağın sahibi Naim Efendi ahlaki, kültürel ve yaşayış biçimi bağlamında Osmanlı geleneklerini yansıtmakta ve bu toplumda yüzyıllarca kabul edilmiş törelere, örf ve âdetlere uygun yaşamaktadır. Namus, terbiye ve ölçülü davranmak gibi ahlaki ölçütleri önemseyen ve el üstünde tutan bir birey olarak yetiştirilmiştir. Naim Efendi'nin

yapıttaki rolü ve olaylara bakış açısı Abdülmecit döneminin zihniyetinin ve gelenekçiliğini yansıtmaktadır.

Naim Efendi, konağın sahibi olma özelliğini taşımakta fakat ağır, zarif ve terbiyeli kişiliği nedeniyle konakta olup bitenlere hiçbir zaman ses çıkarmamaktadır. “*Naim Efendi evvela damadı, sonra torunları sayesinde daha nelere alışmıştı...*” (Karaosmanoğlu,13). Naim Efendi, gençliğinde görmediği ve hiç alışık olmadığı birçok davranışı kendi damadı ve torunlarında görmüştür. Konak içerisinde her geçen gün artan anlaşmazlıklara Naim Efendi ağır, zarif ve gelenekçi tavrı ile için için sessiz kalmaktadır. Gün geçtikçe konaktaki otoritesini yitiren Naim Efendi, görünürde ailenin büyüğü ve sözü geçen şahsı olsa da konağın düzeni Servet Bey ve torunlarının istekleri doğrultusunda şekillenmektedir.

“Ağabey, ağabey bütün bu rezaletleri size alafrangalık icabatındandır diye yutturuyorlar. Bizim gördüğümüz terbiye, votka alaturkadır ama zamanımızda alafranganın ne demek olduğunu da pek yakından gördük.(...)Bizim çocuklar da aynı terbiyeyi görmediler mi? Niçin aynı tarzda hareket etmiyorlar?”(Karaosmanoğlu,35)

Naim Efendi, torunlarına ve çocuklarına kendi ailesinden gördüğü aile terbiyesini aşıl原因amamıştır. Pasif kişiliği sebebiyle torunlarına söz geçiremeyen Naim Efendi, torunlarının farklılaşmasına ve farklı bir terbiyeyle büyütülmesine göz yummuştur. Torunlarının ayrı bir vizyonda eğitim alması ve terbiye görmesi kuşaklar arası yaşanan çatışmaya da işaret etmektedir. Zamanla bu alafranga terbiyesi konağa hâkim olmuş ve toplumun hoşnut olmayacağı davranışlar, konakta doğal olarak karşılanmaya başlamıştır. Bu durum konak sakinlerinin dünya görüşü ve ahlaki değerler bakımından çatışmaya başlamasına yol açmıştır. Bu çatışmanın temel nedeni yanlış Batılılaşmadır ve bu durum Naim Efendi'nin yaşadığı yaşam ile diğer konak sakinlerinin sürdürdüğü hayatı çok farklı kılmaktadır. Naim Efendi; daha mütevazı, kendi içine kapanık, gösterişsiz bir hayat yaşarken, torunları bolluk içinde, görgüsüzce yaşama isteği içerisinde dirler. Bu iki farklı istek, iki neslin çatışmasına yol açmakla birlikte düş/gerçek karşıtlığına ışık tutmaktadır. Bu karşıtlık ise Naim Efendi'nin kendi halinde sürdürdüğü yaşamının yanında, bolluk ve refah içinde har vurup harman savuran torunlarının yaşamının karşılaştırılması ile somutlaşmıştır.

“Kıyafetler gibi ruhlar da değişti. Büyüklere eski itaat, eski hürmet nerede, kimde var?”(Karaosmanoğlu,36) Tanzimat sonrası gelişen bu dönem yaşayış, giyiniş ve düşünüş anlamında çok farklı bakış açılarına sahip nesillerin bir arada yaşamasıyla dikkat çekmektedir.

Bu farklılıklar, gençlerin büyüklerine karşı itaatsizliğine topluma karşı duyarsızlığına ve çevresinde gelişen olaylara karşı tepkisizliğine yol açmaktadır. Naim Efendi bu dönem saygısızlığa maruz kalan ve gençlerin alay konusu olan terbiye ve ahlak anlayışına sahip bir bireydir. Batılılaşmanın hızlandığı bu dönemde yalnız giyim, kuşam ve dış görünüş değişmemiştir; aynı zamanda zihniyet açısından da bireyler kapsamlı bir değişim yaşamıştır. Naim Efendi değişen koşullara zamanla ayak uydurarak 10 yıl önce asla kabul edilmeyecek davranışlara onay vermekte ve bu değişime boyun eğmektedir. *“Onlar her şeyden evvel zamanın icabatına uymaya mecburdurlar. Hemşire istiyor ki, Seniha kendisi gibi olsun. Bu mümkün mü?”*(Karaosmanoğlu,36). Naim Efendi, bu değişimi normal olarak karşıladığını söylemesine rağmen konak içerisinde karşılaştığı davranışları saygısızlık olarak nitelendirmektedir. Bu durum kendi etik değerlerini ailesinin gelecek kuşaklarına kazandıramadığını kabul etmesine ve yeni olana boyun eğmesine neden olmaktadır. Eski ve yeni çatışması sonucunda Naim Efendi'nin ahlakı ve bu neslin değer yargılarının bütünü, Batılılaşma uğruna yok sayılmıştır. Batı'nın tasvir ettiği rahat ve özgür ortamı Osmanlıda yaşamak isteyen yeni kuşağın örf ve âdetlerinden uzaklaşmaları ve Batılı değerlerle kendi ahlak yasalarına alaycı bir gözle bakmalarına yol açmıştır. Bunun sonucunda yüzyılları aşan geçmişle ve tarihiyle koca bir çınar edasıyla yükselen toplumsal değerlerin, bu hızlı Batılılaşma sonucunda bir çırpıda kaybedilmesi, Naim Efendi'nin de içinde bulunduğu neslin sonunun yaklaştığını göstermektedir.

Bu koşullar, Naim Efendi'nin hayatını her geçen gün değiştirmekte ve zorlaştırmaktadır. Onun ilişkilerinden yoksun kalması ve kendi ailesiyle ters düşmesi, Padişah Abdülmecit devrinin gelenekçiliğinin yitirilmesine ve bu neslin yalnızlaşmasına da işaret etmektedir. Güçlü aile bağlarının kurulamaması ve konak içindeki dayanışmanın sağlanamaması aynı zamanda konağın dağılışının habercisidir. Naim Efendi'nin kızı Sekine ve damadı Servet Bey'in konaktan taşınması ve bu ayrılıktan sonra aile fertlerinin Naim Efendi'yi seyrek ziyaret edişleri, onun yeni kuşaklarla çatışarak yalnızlaştığının somut bir kanıtıdır.

Naim Efendinin torunlarından beklediği davranışlar ile onların gösterdiği davranışlar arasındaki tutarsızlık giyim, kuşam, düşünce ve davranışlar kapsamında örneklenmektedir. *“Sonra da aldığı terbiye onun yüksek sesle konuşmasına bile müsait değildi.”*(Karaosmanoğlu,18). Naim Efendi'nin terbiyesi, yüksek sesle konuşmaya el vermezken damadının ona sert çıkışları ve sesini yükselterek konuşması bu iki figürün terbiye farkını da açıkça ortaya koymaktadır. Onun sessiz kalışı söyleyecek sözü olmadığından değil efendiliğinden kaynaklanmaktadır. *“Naim Efendi'nin bütün hatıraları, bütün zevkleri bütün*

*muhabbetleri, kendisini güldüren ve ağlatan her şey mutlaka bundan kırk sene evveline aittir.”(Karaosmanoğlu,12).*Yaşam tarzından sohbetlerin konusuna, güldüren ve ağlatan olaylara kadar eski yaşantısına ait anıların hiçbirini Naim Efendi, bu yeni çevresinde ve yaşayışında bulamamaktadır. Konakta konuşulan dilin Fransızlaşması, konağın içinde robdöşambr ve benzeri menşesi Avrupa olan kıyafetlerin giyilmeye başlanması ayrıca Seniha'nın düzenlediği çay günleri gibi bazı uygulamalar, Naim Efendi'nin yetiştiği koşullarla ve eski yaşantısıyla bağdaşmamaktadır. Konağın içini kasıp savuran bu Avrupa özentiliği onu yalnızlaştırmakta ve yabancılaştırmaktadır. Bu Batılılaşma serpintisi ile Naim Efendi değerlerinden uzaklaşmakta, düş ve gerçek arasındaki dengeyi de koruyamamaktadır.

2.2. Selma Hanım

Birinci nesilde karşımıza çıkan Naim Efendi'nin kardeşi Selma Hanım muhafazakâr ve geleneklerine bağlı bir figürdür. Selma Hanım, konağın gidişatını önceden sezmiş, Seniha ve Cemil'in lakayt davranışlarının aile içinde ciddi geçimsizliklere yol açacağını öngörerek âdeta bir felaketin habercisi olmuştur. Yeni nesilleri en sert dille eleştiren figür olan Selma Hanım, alafranga özentiliğinin gençleri gerçek dünyalarından, benliklerinden ve özünden uzaklaştırdığını düşünmektedir. Utanmak nedir bilmeyen bir neslin türemesinin toplum içinde ahlaki çöküntülere yol açacağını da açıkça belirtmiştir.

“Herkesin kusurunu yüzüne vurmakta ve işlenilen hatanın hiç değilse dille cezasını vermekte zerre kadar insafı yoktur”(Karaosmanoğlu,32).Selma Hanım, doğruları korkmadan söyleyen pasif durumda kalmayan, Naim Bey'e nazaran daha baskıcı bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Tanzimat Dönemi'nde uygulanan Batılılaşma politikasının kusurları yeni nesiller aracılığıyla açığa çıkmaktadır. Bu hızla ilerleyen Garpcılık akımıyla birlikte eğitimde Avrupa'dan gelen mürebbiyelerin söz sahibi olması, yeni bir terbiye anlayışının ve düşünce sisteminin hayatımıza girdiğinin bir kanıtıdır. Selma Hanım, bu eğitim anlayışının Seniha ve Cemil'i yanlış yola sürükleyeceğini düşünmekte ve ortaya çıkacak görüş ayrılıklarının ailevi bağları zedeleyeceğine inanmaktadır. Nitekim Servet Bey'in konaktan taşınması ve Seniha'nın Avrupa'ya kaçıışı bu durumu kanıtlayan örneklerdir.

“Vakıa insan ihtiyarladıkça kendi hayatına, kendi menfaatine, kendi rahatına, hulasa kendi nefesine düşkünlüğü artar ama bu derece değil! Hiç değilse âleme karşı biraz zevahiri muhafaza etmek lazım.”(Karaosmanoğlu,135) Gelenekçi neslin yavaşça kayboluşu değerlerinin yitirişi ve yanlış Batılılaşma sonucu değersiz ve çağ dışı nitelenişi Batılılaşmanın yanlış algılanmasının bir sonucudur. Selma Hanım'ın Naim Efendi'ye bu yakarışı yaşanan

ahlaki çöküntülere ve düş gerçek karşıtlığına ışık tutmaktadır. Garpçılık akımı ile gösteriş meraklısı, bencil ve çıkarıcı bireyler olarak yetişen gençlerin gelenekçi kuşağı hor görmesiyle muhafazakâr kesimin kendini yabancı hissedışı ve ahlaki değerlerini kaybedişi, Selma Hanım'ın eleştirel bakışı ile desteklenmektedir.

3.İkinci Nesil

3.1. Servet Bey

Galatasaray Lisesinde öğrenim görmüş olan Servet Bey'e eğitim süresi boyunca Batı değerleri anlatılmış ve Fransız kültürü aşılammıştır. Frenk taklitçiliğini yaşam felsefesi hâline getirmesi ve aldığı eğitim ile sosyal çevresinin öğretilerinin çatışması, onun iki farklı kültür arasında savrulmasına neden olmuştur. Bu dönem "yarı riyakâr" bir nesil ortaya çıkarmış ve Servet Bey gibi sosyal çevresine aidiyetsizlik duyan bireyler yaratmıştır.

"Ben demiyorum ki, İstanbul halkı gibi akşam gurup ile beraber evine sokulsun(...) Hiç değilse sabaha karşı mutlaka evinde bulunmalı ve mutlaka yatağına girmiş olmalıdır."(Karaosmanoğlu,16). Servet Bey, çocuklarının modern hayata göre yaşamalarını ve bazı dogmalardan sıyrılarak eskiye göre daha özgür bırakılmaları gerektiğini savunmaktadır. Bu aslında epeyce yumuşatılmış bir Osmanlı gelenekçiliği olarak algılanabilir. Her ne kadar eski düzen ve örfi kanunların eleştirisini sertçe yapsa da, Servet Bey'in hâlâ bir sınırı vardır.

Servet Bey'in Avrupai bir yaşamı düşlemesi ve Batılı olmayan her düşünce, fikir veya alışkanlığı hor görmesi Batılılaşmanın taklitçilik boyutuna ulaştığının bir kanıtıdır. Toplum tarafından oluşturulmuş kalıplardan sıyrılma fikri ve Batı aşkı, Servet Bey'in konaktan ayrılması ve Avrupa'ya taşınma hayalleri ile yapıtta örneklenmiştir. Çocukları için Lehli bir mürebbiye tutması ve Beyoğlu'ndan gelen hizmetçilerle konağı doldurması onun konaktaki yaşam tarzına karşıtlığına işaret etmektedir. Evinde bulundurduğu çıplak kadın resimleri, Fransızca kitaplar, biblolar ve vazolar, odasında her daim çalan birtakım opera parçalarının yanı sıra şezlonguna uzanıp Hollanda "sigar"ını içmeyi bir ritüel hâline getirişi Servet Bey'in sınır tanımayan taklitçiliğini kanıtlamaktadır. Bu Avrupa aşkı, insanları yalnızca zihniyet bağlamında etkilememiş, Batı kökenli birçok eşya, uygulama ve alışkanlık da bu neslin hayatında yer bulmuştur. Bu yüzeysel zevklerin benimsenişi, konak dekorundan, konuşulan dilin dahi değiştirilmesi, şekilci bir Batılılaşmanın oluştuğunu kanıtlamaktadır. Osmanlı

sınırları içerisindeki yaşamı sıkıcı ve sıradan olarak nitelendirmesi ve bu kültüre ait değerleri hor görmesi, içindeki alafranga sevdasını beslemektedir.

“Yalnız namussuz kafaların değil, fakat eski kafaların hepsi de kesilmelidir.” (Karaosmanoğlu,19). Servet Bey’in eski değerlere ve gelenekçi nesillere hoşgörüsüz yaklaşımı kuşaklar arası çatışmaya ve hayat görüşü farklılıklarına da işaret etmektedir. Bir kazasker oğlu olmasına rağmen Müslümanlıktan ve Türklükten nefret edişi ailesinden gelen değerleri ve fikirleri yaşatamadığını kanıtlamaktadır. Babası şeri ve hukuki davalara bakmasına ve Osmanlı Devleti’nde dinsel değerlerin savunucusu olarak karşımıza çıkmasına karşın Servet Bey, dinsel değerleri sürekli aşağılamaktadır. Coşku ve bağlılık ile alafrangalığa düşkünlük gösteren Servet Bey, bu Batılılaşma uğruna etnik kökenini ve dini bağlarını yok saymaktadır. Bu durum kendi özüne yabancılaşmasına ve toplumsal gerçekliklerden uzaklaşarak düş dünyasına kapılışına işaret etmektedir. Kendisiyle beraber halkın genelinin Müslüman ve Türk olduğu bir toplumda bu inanç ve kökenleri değersizleştirilmesi, Servet Bey’in içinde yaşadığı topluma bağlılığını ve ona olan aidiyet duygusunu da yok ettiğinin bir göstergesidir.

“Para yapmalı, para yapmalı bir an evvel kapağı Avrupa’ya atmalı. Başka türlü çıkar yol değil.”(Karaosmanoğlu,212). Servet Bey’in alafranga aşkı, Avrupa’ya taşınma isteği ve konaktan ayrılarak İstanbul’un lüks bir semtinde bir apartmana yerleşmeleri ile sonlanmış. Apartman arzusu, simgesel bir anlam ifade etmektedir, bu Osmanlı kültüründen kaçıp Batı kültürüne sığınmak isteğinin bir simgesidir. Servet Bey, eskiye dair bütün kalıpları algısı dışında bırakmış böylece değişimin ve yeniliklerin getirdiği bütün kurallara teslim olmuştur. Bu durum Servet Bey’in, aslında yaşadığı hayattan çok farklı bir yaşam arzuladığının da göstergesidir. Böylece toplum gerçekliklerini yok sayarak düşlediği hayat koşullarını sağlayarak belli kalıplardan uzaklaşmak istemektedir. Bunun sonucunda Servet Bey, “yarı uşak ve adi” bir neslin temsilcisi hâline gelerek kimliksel aidiyetinden uzaklaşmış, düş ve gerçek karşıtlığına sürüklenmiştir.

4.Üçüncü Nesil

4.1. Seniha

Üçüncü nesilde karşımıza çıkan figürlerden biri olan Seniha, Naim Efendi’nin torunu ve Servet Bey’in kızıdır. Bu nesilde Batı hayranlığı, züppelik ve yozlaşma boyutuna ulaşmıştır. Toplumsal yapıdaki değişim süreci ve yaşam tarzlarının farklılaşması Seniha aracılığıyla

yansıtılmıştır. Batı'dan aşırı bir şekilde etkilenen Seniha, Batı'ya koşulsuz ayak uydurma çabası içerisinde ve bu çaba kendi karakterinde değişimlere ve gelgitlere yol açmıştır. Batıya uyum sağlama çabası, kendi kişiliğini ve benliğini bulmasını zorlaştırmıştır. Bunun sonucunda yaşadığı topluma yabancılaşan Seniha'nın davranışları ve tavırları da zamanla değişime uğramıştır.

“Frenklerin asır sonu diye nitelendirdiği bir genç kızdı (...)”(Karaosmanoğlu,16). Seniha'nın Batılılaşma anlayışı, hem zihniyet hem de davranış bakımından farklılıklarla karşımıza çıkmaktadır. Zevkler, eğlenceler, okunan kitaplar, izlenen tiyatrolar, giyim kuşam hatta gelenek, görenekler bile değişerek Batı değerlerine göre şekil almaktadır. Seniha, her daim Batı'yı takip eden, modayı ve yenilikleri izlemekle kalmayıp kendi yaşamıyla bütünleştiren bir gençtir. Son çıkan moda gazetelerindeki kadınlara benzemeye çalışması, Gyp'in romanlarından ve Paris'in mizahi dergilerinden zevk alması, onlardan etkilenerek orada okuduğu hayatları taklit etmeye çalışmasına neden olmuştur.

“Gyp ona ikinci ana bir ikinci mürebbiye olmuştu. Bu muharririn romanlarındaki serbest tavırlı, yarı oğlan, yarı kadın genç kızlar üzerlerinde ruhunu biçtiği modellerdir. Denilebilir ki sabahtan akşama kadar her gün bütün meşguliyeti bu genç kız tiplerini hayata tatbik etmekten ibarettir.”(Karaosmanoğlu,17)

Dönemin en başarılı kadın yazarlarından biri olan Gyp ve onun romanları Seniha'ya bir rehber ve yol gösterici olmuştur. Bu romanlarda karşılaştığı figürleri özümseyerek ve içselleştirerek kendi hayatına tatbik etmek için yoğun çaba serf etmiştir. Gerçek hayattaki kişileri örnek almak yerine bir roman karakterini rol model olarak benimseyişi, Batı özentiliğinin ulaştığı boyuta ışık tutmaktadır. Kendi öz denetimini sağlayamayan Seniha'nın Batılılaşma eğilimleri, aldığı eğitim ve terbiyenin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Lehli bir mürebbiyenin Seniha'nın zihninde oluşturduğu Avrupa tasviri ve yaşam modeli, onun Batı'ya olan ilgisini körüklemiştir. Okuduğu romanlar, kitaplar Madam Kronski'den dinlediği Avrupa hayatını temel alan hikâyeler, onun kültürel kimliğini besleyen kaynaklar olmuştur. Ailesinin onun üzerinde bir otorite kuramaması ve fazlasıyla özgür bırakılması sorumluluk bilincinin gelişmesine ve öz denetimini sağlamasına engel olmuştur.

Bu süreçte hızla yayılan alafranga tipler ve kazandıkları yeni kimlik, yaşadıkları toplumun değerlerine zıt bir oluşumdur. Eski gelenekleri yıkan bu nesil, alay unsuru olmamakta ve tepki çekmemekte, aksine kendileri gelenekçi kuşağı hor görmekte ve onlara tepeden bakmaktadırlar. *“Çölde yürüyen serap neyse, Seniha'ya Avrupa oydu.”(Karaosmanoğlu,43).*

Kendilerini toplumdaki soyutlayarak yabancılaşan bu nesil, kendi kültürünü bir alt kültür olarak görmüş Batı kültürünü ise üstün kılmışlardır. Bu Avrupa arzusu Seniha'nın Avrupa'ya kaçıışı ile somutlaştırılmıştır. Seniha'nın İstanbul'dan kaçıışı ve Avrupa'ya sığınışı ailesine ve yaşadığı topluma karşı aidiyet duygusu beslemediğini ve kalıplardan, dogmalardan insanların dayattığı zorunluluklardan kurtularak Avrupa'yı özgürlüğe açılan bir kapı olarak gördüğünü kanıtlamaktadır. Ailesine ve ait olduğu toplumun gerçeklerine uyum sağlamak ve saygı göstermek yerine hayal ettiği ve düşlediği dünyaya kavuşma arzusuyla Avrupa'ya kaçıması, yaşadığı kimlik bunalımına ve yakın çevresiyle çatışmasına ışık tutmaktadır. Bu nesil zor günler geçiren memleketin sorunlarıyla ilgilenmek yerine o sorunlardan kaçmaktadır. Çanakkale Harbi'nin ve Birinci Dünya Savaşı'nın patlak verdiği bu sancılı süreçte memleketin çektiği sefaletle duyarlı olmak ve acıya ortak olmak yerine har vurup harman savuran bir gençliğin, kendi dünyevi zevklerine yoğunlaşarak toplum gerçekliğinden uzaklaşması, bu neslin en büyük sorunu olan düş ve gerçek karşıtlığını gözler önüne sermektedir. *“Buranın taşını toprağını kendi memleketimden ziyade seviyorum. Ahalisi ne kadar nazik, ne kadar zinde, ne kadar iyi insanlar!”*(Karaosmanoğlu,138). Kendisini bu topluma ait hissetmeyişi ve züppelik boyutuna ulaşan Batılılaşma, Avrupa'yı kendi memleketinden daha çok sevmesine neden olmuştur.

Zira Seniha'nın düzenlediği çay günleri, İtalyan bir hocadan aldığı dans dersleri, ayrıca aldığı piyano dersleri ve bunun gibi aktiviteler, Seniha'ya göre zarif bir hanımefendinin uğraşlarındandır. Maddiyata verdikleri önem ve hiç yokluk görmemiş, rahata alışmış bir nesil olarak yetişmeleri, kendilerinden başka insanların yaşamının farkında olmayan, vurdumduymaz, duyarsız ve bencil kimlikli bireylerin ortaya çıkışının sebeplerindedir.

Yozlaşmış toplum yapısının görüldüğü redingot devrinde yükselen yanlış Batılılaşma, Seniha gibi şımarık ve lakayt nesiller yaratmasının yanı sıra bu neslin ahlaki değerlerinin yozlaşmasına da yol açmıştır. Ülkede kıtlık göze çarparken paranın hâlâ etrafa saçılması ve ölçüsüz kullanılması, savaş yıllarında Seniha'nın ülkeyi terk etmesi ise gerçeklerden kaçarak hayallere bir sığınış olarak görülebilir. Bu bağlamda alafranga olma aşkını doruklarda yaşayan bir neslin Batı ile Türk toplumu arasındaki kültür uçurumunda savrulmaları, gerçeklerden kaçarak hayal ettikleri yaşama sığınma isteklerinin temel sebebidir.

4.2. Faik Bey ve Cemil

Seniha'nın kardeşi Cemil ve aile dostları Faik, bu neslin alafranga tutkusunu üst seviyelerde yaşayan erkek figürlerdendir. Bu figürler; hazza düşkün, keyif ve eğlence için yaşamakta ve

maddiyata aşırı önem vermektedirler. Batılılar gibi eğlenmek, gezmek ve tozmak isteyen bu neslin mensupları, genç yaşlarına ve henüz mektepli olmalarına rağmen İstanbul gece hayatını ve eğlencelerini avuçlarının içi gibi bilmektedirler.

Beyoğlu barlarında, gazinolarda, diskolarda ve büyük lokantalarda boy gösteren bu figürler, eğlence mekânlarının sadık bir gediklisidirler. Kumar düşkünlüğü ile göze çarpmaktadırlar. Osmanlı toplum yapısında kumar kötülüklerin en büyüklerinden biri olarak görülmektedir; bu bağlamda toplumun ahlaki değerleri ve inançları ile bu neslin zevk ve sefa düşkünlüğü zıt kutup oluşturmaktadır. *“Bir mecliste hikâyeler anlatmayı, kadınlara üstü kapalı imalı lakırdılar söylemeyi, oturup kalkmayı, piyano çalmayı, dans etmeyi, hulasa Garpli salon adamının bütün gösterişlerini kendine tamamıyla mal etmiş mevcudiyetini sindirmişti”* (Karaosmanoğlu,22). Gösteriş ve eğlence için yaşayan, kadınlarla düşüp kalkan ve her gün kumar oynayan gençlerin toplum gerçeklerinden haberdar olmamaları, onların, dünyayı kendi yaratıkları küçük ve gösterişli dünyadan ibaret zannetmelerine neden olmuştur.

Faik Bey'in Seniha ile yaşadığı ilişki ise bu neslin yozlaşmış değer yargılarını ve namus kavramının değersizliğini sembolize etmektedir. *“Sabahları çırılçıplak denize girmeleri, göz önünde sarılıp öpüşmeleri yetmiyormuş gibi, otelde her türlü kuyud-u diniye ve milliyeyi ayaklar altına alarak birtakım ecnebiler ile şampanyalar içtikleri bile olmuştur.”* (Karaosmanoğlu,75). Dinsel kuralları ve ahlaki normları yok sayan gençlerin zevk ve gösteriş uğruna toplumsal değerleri çürütmelerinin eleştirisi açıkça yapılmaktadır. Üstelik evlenmeden ve resmi bir birliktelik söz konusu olmadan gençlerin ilişkilerini başlatması zamanla örfi kuralların yok sayıldığını ve daha özgürlükçü, kalıplardan sıyrılan değer yargılarının hâkimiyet kazandığını göstermektedir. Bu nesilde Batılılaşma ile öne çıkan temel sorunsal, hayal ettikleri dünya ve yaşayış ile gerçek hayatları arasındaki kopukluktur.

5. SONUÇ

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Kiralık Konak adlı yapıtında Tanzimat ile birlikte Türk toplumunun hayatına giren modernitenin ve yeni düşüncelerin toplumun belli kesimleri tarafından yanlış aksettirilişi, yanlış Batılılaşmanın ortaya çıkışına zemin hazırlamaktadır. Batılılaşmayı yanlış algılamak ve Avrupa'ya körü körüne bağlanmak, yetişen yeni nesillerin ulusal bilinçlerini milli ve kimliksel duygularını kaybetmelerine yol açmaktadır. Batılılaşma akımı etkisiyle vadedilen ve arzulan hayatların, yaşanılan gerçek hayatlardan kopuk olması düş ve gerçek karşıtlığını ciddi boyutlara ulaşmasının temel nedenidir.

Üç neslin değer yargıları, yaşam tarzları ve gelenekleri birbirinden farklılık gösterse de, tek ortak nokta tarihin gerisinde kalarak yok olmalarıdır. Naim Efendi, muhafazakâr ve gelenekçi kişiliği ile öne çıksa da, bu zayıflamış değerlerin zamanın akışında kaybolup gitmesiyle tarih sahnesinden çekilmiştir. Seniha, Servet Bey gibiler ise Batılılaşmanın özünü kavrayamayan ve anlayamayan nesilleri sembolize etmektedir. Bu bireylerin değerlerinden uzaklaşarak yabancılaşması, topluma aidiyetsizlik duymalarına neden olmuş ve bu aidiyetsizlik ise gerçek hayatları ve düşledikleri hayat arasında savrulup dökülmelerine yol açmıştır. Naim Efendi gibi, redingot döneminin riyakâr nesilleri de çürüyüp yok olmaya mahkûm olmuştur.

Seniha, Faik gibi bireyler, esasen yabancı olan yeni değerlere uyum sağlayarak toplumdan soyutlanmışlardır. Bu soyutlanma genç nesillerin düş dünyasında yaşadıkları dünya ile gerçekte ait oldukları dünya arasındaki derinlikte boğulmalarına yol açmıştır. Bu savrulma arkasında Seniha ve Faik gibi yabancılaşmış ve benliğini kaybetmiş bireyleri bırakmıştır.

Kısacası Batılılaşma adı altında bir modernleşme ve yenilenme süreci, Türk toplumu için uzun ve sancılı bir süreçtir. Bu sürecin iyi değerlendirilmesi, hazmedilerek ilerlenmesi gerekmektedir ve toplumun tabanına işlemesi çok uzun uğraşlar gerektirmektedir. Yüzeysel yenilikler ve şeklen bir Batılılaşma toplumun ilerleyişini engelleyecek gelişmelerdendir. Eğer Batılılaşma süreci hızlandırılmaya çalışılırsa, bu arkasında yozlaşmış, dağılmış ve yabancılaşmış nesiller bırakacaktır. Bu sürecin doğru işlememesi ise bireyler üzerinde düş ve gerçek karşıtlığı sorunsalını ortaya çıkaracaktır.

(Sözcük sayısı: 3485)

KAYNAKÇA

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. Kiralık Konak. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013